

УДК 378.091.212:376]:37.091.4(450)(092)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-3-29>

Валентина СЕРГЕЄВА,
orcid.org/0000-0003-0800-3401
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна) valentina.sergeeva@live.com

ПЕДАГОГІКА М. МОНТЕССОРІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА»

У статті окреслено окремі положення наукової спадщини Марії Монтессорі. Зокрема, зазначено, що педагогічна система М. Монтессорі побудована на ідеях вільного виховання, які в певній мірі є її методологією. Започаткувавши освітню роботу з розумово відсталими дітьми, М. Монтессорі створила оригінальну методику їх виховання й навчання. Система італійського педагога проголошує принцип свободи і самостійності дитячої особистості у навчальній діяльності. У таких умовах особливою є місія педагога: у системі М. Монтессорі педагог – «проникливий спостерігач» вільного розвитку дитини в спеціально організованому предметно-просторовому середовищі. У статті акцентовано на важливості опанування студентами спеціальності «Спеціальна освіта» її педагогічної системи як одного з найкращих надбань у світовій педагогічній теорії і практиці, що може бути забезпечено вивченням вибіркової дисципліни «Монтессорі-педагогіка в спеціальній освіті». Автором презентовано окремі складники силябусу дисципліни, який передбачає, зокрема, такі завдання вивчення курсу: розгляд основних етапів формування світогляду та психолого-педагогічних поглядів М. Монтессорі; аналіз її життєвого й творчого шляху; опрацювання основних філософських ідей М. Монтессорі про природу й розвиток дітей тощо, що є важливим для процесу модернізації змісту спеціального навчання дітей з інтелектуальними порушеннями та вдосконалення методів освітньо-корекційної роботи як у спеціальних закладах освіти, так і в закладах з інклюзивною (інтегрованою) формою навчання. Констатовано, що ґрунтовне вивчення спадщини М. Монтессорі сприятиме формуванню в майбутніх дефектологів власного педагогічного світогляду, забезпечить подальший розвиток методу М. Монтессорі на основі сучасних уявлень практики роботи з дітьми з широким спектром порушень онтогенезу.

Ключові слова: педагогіка М. Монтессорі, теорія вільного виховання, спеціальна освіта, спеціальний педагог (дефектолог), діти з відхиленнями у психофізичному розвитку; студенти спеціальності «Спеціальна освіта», навчальна дисципліна «Монтессорі-педагогіка в спеціальній освіті».

Valentyna SERHEIEVA,
orcid.org/0000-0003-0800-3401
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Special and Inclusive Education Department
Lesya Ukrainka Volyn National University
(Lutsk, Ukraine) valentina.sergeeva@live.com

M. MONTESSORI'S PEDAGOGY IN PROFESSIONAL TRAINING OF THE STUDENTS MAJORING IN SPECIAL EDUCATION

The article highlights fundamental issues of the scientific heritage of M. Montessori. The pedagogical system of M. Montessori is based on the ideas of free education, which provide grounds for developing the methodology of it. Having started her educational activity with mentally retarded children, M. Montessori created original/unique methods of their upbringing and education. The suggested by the prominent Italian teacher system proclaims the principle of freedom and independence of the child in educational activities as the basic precondition for his personality development. Under such conditions, the mission of a teacher is peculiar. In terms of M. Montessori's pedagogical system, the teacher is a "shrewd observer" of the free development of a child in a specially organized subject-spatial environment. The article emphasizes the importance of mastering this pedagogical system for students majoring in "Special Education" as it is one of the best achievements in world pedagogical theory and practice. The students can acquire the necessary knowledge and skills by studying the elective discipline "Montessori Pedagogy in Special Education". The author presents some components of the syllabus of the discipline, which involves the following tasks of studying the course: review of the main stages of the formation of M. Montessori's philosophical, psychological, and educational views; analysis of her life and creative work, of M. Montessori's main philosophical ideas about the nature and development of children, etc. The above-mentioned issues are important for the process of modernizing the content of education for children with special

educational needs. A deep understanding of them can help improve methods of educational and correctional work at specialized schools and facilitate inclusive education implementation. The key findings of the study argue that a thorough study of Montessori's legacy will contribute to the formation of prospective defectologist's own pedagogical views, ensure the further development of M. Montessori's method on the basis of modern ideas about the practice of educating children with a wide range of ontogenesis disorders.

Key words: *M. Montessori's pedagogy, theory of free education, special education; teacher-defectologist, children with mental and physical disabilities; students majoring in "Special Education", the discipline "M. Montessori's pedagogy in special education".*

Постановка проблеми. Головною метою Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено «забезпечення можливостей самовдосконалення особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації», розвиток творчих здібностей студента. Тому підготовка висококваліфікованих фахівців стає нагальною потребою української освітньої громадськості.

Реформування української педагогічної освіти висуває завдання підготовки педагогів, які володіють глибокими науковими знаннями, методичними вміннями, креативним мисленням; які в майбутній педагогічній діяльності будуть забезпечувати виховання у дітей та молоді таких якостей, як гуманізм, чесність, відповідальність, працелюбність, справедливість, ініціативність, самостійність тощо, вміння взаємодіяти та співпрацювати в колективі.

У сучасному світі надзвичайно важливе значення надається питанням розвитку, навчання й виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Гуманістична інтерпретація цілей спеціальної освіти полягає в тому, щоб зробити повноцінним і гідним існування таких дітей. Організовану належним чином освітньо-корекційну, соціально-психологічну та реабілітаційну допомогу їм має надавати високоосвічений педагог-дефектолог.

Реалізація завдань підготовки педагога як свідомого, активного суб'єкта педагогічної діяльності, зокрема в галузі спеціальної освіти, пов'язана із засвоєнням студентами – майбутніми спеціальними педагогами класичної спадщини видатних педагогів, зокрема творчої спадщини відомого італійського педагога Марії Монтессорі. В останні десятиліття в українській освіті постала особлива увага до її педагогічної системи – так званої Монтессорі-педагогіки.

Аналіз досліджень. Дослідженню педагогічної системи М. Монтессорі присвятили праці Л. Андрушко, З. Борисова, І. Дичківська, Л. Глазунова, О. Городня, В. Горюнова, В. Золотоверх, А. Ільченко, Т. Коршунова, Н. Кравець, М. Левківський, Т. Михальчук, Г. Міленіна, О. Надворна, Д. Орлова, Т. Поніманська, Н. Прибильська,

С. Єфімова, Т. Філімонова, О. Хілтенен, М. Чепіль, С. Якименко та ін.

На початку 90-х років минулого століття було створено Український Монтессорі-центр та Всеукраїнську асоціацію Монтессорі-вчителів (ВАМВ), які мають на меті популяризацію педагогічної системи Марії Монтессорі, надання всілякого сприяння впровадженню Методу Монтессорі в роботу навчально-виховних закладів України, зміцнення зв'язків з міжнародною Монтессорі-спільнотою.

Проблеми освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку досліджуються та розкриваються в працях таких науковців, як Л. Вавіна, М. Земченкова, В. Золотоверх, А. Колупаєва, Г. Мерсіянова, М. Малишко, М. Матвєєва, С. Миронова, Т. Сак, В. Синьов, Є. Соботович, О. Хохліна, О. Шевченко, М. Шеремет, М. Ярмаченко та інших вчених і практиків. Про важливість вивчення майбутніми педагогами-дефектологами спадщини М. Монтессорі йдеться в наукових роботах В. Бондаря, М. Головка, Б. Жебровського, А. Ільченко, В. Засенка, Н. Прибильської, М. Супруна, О. Шевченко та ін.

Мета статті полягає в окресленні окремих положень наукової спадщини М. Монтессорі й визначенні важливості опанування студентами спеціальності «Спеціальна освіта» її педагогічної системи як одного з найкращих надбань у світовій педагогічній теорії і практиці, що сприятиме формуванню в майбутніх дефектологів власного педагогічного світогляду й у цілому становленню їх як висококваліфікованих фахівців.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці XIX – першій чверті XX ст. в західній педагогічній науці отримала розповсюдження теорія вільного виховання, яка увібрала в себе основні досягнення гуманістичної педагогіки. Ідея вільного виховання наскрізно проходить через різні течії та напрями «педагогіки реформ» – явища доволі багатогранного і суперечливого, що знайшло своє відображення в певних науково-педагогічних концептах. В основі теорії вільного виховання лежать універсальні ідеї гуманізму та дитиноцентризму. До теоретиків цієї теорії вчені відносять Г. Вінекена, О. Декролі, Е. Кей, Ф. Гансберга, Л. Гурт-

літ, Р. Кузіне, П. Лакомба, А. Нейла, А. Фер'єра, С. Френе. Р. Штайнера, Г. Шаррельмана (Сухомлинська, 2008).

Серед видатних персоналій педагогіки вільного виховання виділяється постать відомого італійського педагога, лікаря, вченої Марії Монтессорі (1870–1952). Педагогічна система М. Монтессорі базувалася на ідеях вільного виховання, які в певній мірі стали методологією навчання і виховання дитячої особистості. Її система, будучи різновидом теорії вільного виховання, проголошує принцип свободи і засуджує існуючу в тогочасних школах систему погроз.

У педагогічній теорії М. Монтессорі можна виділити три провідних положення, що характеризують ідею вільного виховання: виховання повинно бути *індивідуальним, вільним і спиратися на дані спостережень за дитиною*. Основним завданням такого виховання є симбіоз цих чинників, а також безпосереднє використання вмільо інструментованої програми розвитку дітей та чітка індивідуалізація навчально-виховного процесу (Бойкова, 2006: 15).

Аналіз історико-педагогічної літератури засвідчив, що М. Монтессорі зробила вагомий внесок у розвиток різних форм допомоги дітям із порушеннями психофізичного розвитку. З 1899 року італійський педагог започаткувала роботу з виховання й навчання розумово відсталих дітей. Відкривши в Римі школу для дітей зі слабкими розумовими здібностями, Монтессорі створила спеціальну методику їхнього навчання, яка дала надзвичайно високі результати й у навчанні дітей з нормальним інтелектом.

Педагогічним кредо видатного педагога стало експериментальне вивчення дитини в умовах її вільного розвитку в спеціально організованому предметно-просторовому середовищі. У такому середовищі дитина могла б найповніше розкрити свій внутрішній потенціал у процесі вільної самостійної діяльності. Предметно-просторове середовище має забезпечити розвиток кожної дитини за її індивідуальним темпом (Чепіль, 2017).

В умовах вільної самостійної діяльності дитини особливою є місія педагога. Головне його завдання полягає в наданні дитині засобів для саморозвитку й розкритті правил їхнього використання. Такими засобами є автодидактичні (самонавчаючі) Монтессорі-матеріали, з якими дитина працює, спочатку наслідуючи педагога, діючи за зразком, а потім самостійно виконуючи різноманітні справи. Всі матеріали (геометричні тіла (циліндри, конуси тощо), таблички, дощечки, рамки, рухливий алфавіт, клавішні дошки, чис-

лові штанги, рамки із застібками, куби-вкладиші, звичайні предмети типу чайної ложки, глечика тощо) мають бути обов'язково виготовлені з натуральної сировини.

Монтессорі-матеріал – найважливіший складовий елемент розробленого нею методу розвитку дітей. Продовжуючи вчення Й. Песталоцці й Ф. Фребеля, М. Монтессорі створила дидактичні матеріали, які, будучи найважливішою частиною «педагогічного середовища», ставали органічним складником життєдіяльності дитини. Вони служили вагомим засобом сенсорного виховання дітей, яке повинно було стати основою навчання дитини в дошкільному і молодшому шкільному віці (Машкіна, 2007: 94).

У спадщині італійського педагога вчитель виступає проникливим спостерігачем, що має чітке уявлення про індивідуальний рівень розвитку кожної дитини (М. Монтессорі вперше в історії педагогіки запровадила в практику шкіл систематичні антропологічні обстеження дітей). Педагог втручається в діяльність дитини тільки в тому випадку, якщо це необхідно. Він повинен уміти виявити гнучкість і знайти адекватні способи допомогти вихованцю, учню зробити що-небудь самостійно. «У моєму методі, – говорить М. Монтессорі, – педагог мало викладає, багато спостерігає і головним чином направляє психічну діяльність дітей та їхній фізіологічний розвиток» (Дичківська, Поніманська, 2006: 93). М. Монтессорі вважала, що найперший «обов'язок вихователів – кинути промінь світла, осяяти... і йти далі» (Борисова, Семерникова, 1993: 70).

Таким чином, М. Монтессорі пропагувала думку про невтручання педагога в процес природного росту і духовного розвитку дитини. На думку І. Дичківської, дослідниці творчості італійського педагога, Монтессорі-педагогіка не протиставляє особистостей педагога і дитини; в ній вони виступають рівноцінними й рівноправними в процесі виховання. Такий підхід єднає Монтессорі-педагогіку з гуманістичними традиціями української етнопедагогіки і сучасними концепціями навчання та виховання (Дичківська, Поніманська, 2006).

З початку ХХ ст. популяризація нової освітньої системи навчання та виховання дітей за М. Монтессорі набуває світової популярності – у 1911 р. С. Мак-Клур, редактор впливового американського журналу, зрозумівши значення і важливість роботи італійського лікаря-педагога, опублікував першу серію статей про метод Монтессорі під назвою «Освітнє диво: метод М. Монтессорі». У 1912 р. в Нью-Йорку було відкрито

першу американську Монтессорі-школу, а в січні цього ж року відбулися перші міжнародні курси з підготовки нових Монтессорі-вчителів, до Риму з'їхалися педагоги з різних країн світу. Протягом наступних років М. Монтессорі відвідувала різні країни (Аргентина, Англія, Ірландія, Індія та ін.), що зміцнило її міжнародний авторитет. Особливо значний вплив справили ідеї Монтессорі на освітню практику в США, Франції, Англії, Голландії, Нідерландах. Система М. Монтессорі стала відомою також у Росії та Україні, де друкувалися її книги, а досвід висвітлювався в журналах. Прихильниками методу М. Монтессорі, послідовниками і пропагандистами її ідей були відомі вітчизняні педагоги, а саме Н. Лубенець, А. Перроте, С. Русова, Т. Сухотіна, В. Таубман, О. Усова, Ю. Фаусек та ін. (Дичківська, Поніманська, 2006).

Марія Монтессорі – автор близько 50-ти праць, які були перекладені майже всіма мовами світу. Результатом її наполегливої практичної й наукової діяльності стали такі праці, як: «Педагогічна антропологія» (1905), «Метод наукової педагогіки, що застосовується до дитячого виховання в Будинках дитини» (1909), «Самовиховання й самонавчання у початковій школі» (1922), «Таємниця дитинства» (1939), «Антропологічна педагогіка», «Виховання для нового світу» (1946), «Розвиток потенційних можливостей людини» (1948), «Абсорбуючий розум» (1949), «Формування людини» (1950), «Розум дитини» (1952) та інші.

Монтессорі-педагогіка є класикою педагогічної думки й цілісною педагогічною системою, що включає реалізацію всіх потреб дитини. Популярність ця педагогічна теорія набула ще за життя свого автора, але всесвітнього визнання та перевірки багаторічною практикою здобула у ХХ ст. і зараз є однією з найпопулярніших у світі.

Положення цієї системи є актуальними в новітній українській педагогіці й відповідають сучасним тенденціям реформування в галузі освіти.

Україна, як і все світове товариство, в останні роки приділяє велику увагу проблемам інтеграції осіб з особливостями розвитку в систему суспільних стосунків. У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» передбачено низку завдань, спрямованих на оптимізацію освіти дітей з особливими потребами, зокрема: розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими потребами; збереження і вдосконалення мережі спеціальних закладів освіти; створення нових моделей та форм організації навчання для осіб з особливими освітніми потребами тощо.

Сучасні національні орієнтири висувають на порядок денний проблеми підготовки кадрів, здатних працювати згідно з новими методологічними орієнтирами, які окреслює Концепція Нової української школи, зокрема з дітьми з особливими освітніми потребами. Такими орієнтирами є гуманізація освіти, дитиноцентризм, особистісно орієнтований підхід в організації освітнього процесу. Реалізація цих завдань пов'язана із засвоєнням студентами педагогічних ЗВО наукової і практичної спадщини М. Монтессорі.

У наші дні відбувається позитивна динаміка адаптації педагогічної системи М. Монтессорі в освітньому просторі України, як у класичній формі для задоволення потреб здорових дітей, так і у форматі освітньо-корекційної практичної роботи з дітьми з широким спектром порушень онтогенезу.

1 вересня 1992 р. з ініціативи керівництва Творчої спілки вчителів України в Києві було відкрито першу в Україні школу М. Монтессорі (для дітей від 3 до 7 років). Педагогічний колектив школи започаткував співпрацю з Міжнародним товариством Монтессорі (AMS), Монтессорі-товариством Італії, Принстонським центром з підготовки Монтессорі-вчителів та педагогами цього напрямку з різних країн, став активним поширювачем прогресивної методики серед вітчизняних педагогів. Як результат, практично в усіх областях України було відкрито Монтессорі-заклади, створено обласні Монтессорі-осередки, які в 1997 р. були об'єднані в громадську організацію «Всеукраїнська асоціація Монтессорі-вчителів». За понад 20 років роботи створено українську модель школи Монтессорі, адаптовану до потреб, менталітету, культури, звичаїв та традицій українського народу. Нині в Україні за системою М. Монтессорі працюють понад 150 освітніх закладів, серед яких державні дитячі садки, приватні школи, клуби дитячого розвитку. Серед таких закладів є і будинки для дітей-сиріт та медичні заклади, в яких розвивається особлива галузь Монтессорі-педагогіки – Монтессорі-терапія.

Однак треба визнати, що система видатного педагога реалізована, як правило, в Монтессорі-закладах, де навчаються й виховуються діти з нормальним психофізичним розвитком, і лише в окремих спеціальних та інклюзивних закладах освіти впроваджується неоціненний досвід навчання й виховання дітей італійського педагога-антрополога.

29 жовтня 2020 р. в онлайн-форматі відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Монтессорі-педагогіка:

історія, теорія, перспективи розвитку». Конференцію було організовано з нагоди 150-річчя від дня народження видатного педагога. Учасники Конференції дискутували щодо теоретичних основ і перспектив розвитку педагогіки Марії Монтессорі. Зокрема, йшлося і про особливості підготовки Монтессорі-педагога та використання методики М. Монтессорі в корекційній роботі з дітьми з особливими потребами.

Поширеність системи М. Монтессорі може слугувати певним культурним індикатором демократичності соціуму, тож відновлення інтересу до неї у вітчизняній педагогіці, зокрема в галузі спеціальної освіти, варто розглядати як свідчення інтеграції українського суспільства у світовий цивілізаційний процес.

Майбутні педагоги-дефектологи, володіючи однією з альтернативних педагогічних систем, автором якої є Марія Монтессорі, відповідатимуть суспільним вимогам, що висуваються до особи спеціального педагога, його особистісних і професійних якостей, рівня його професійної культури; зможуть забезпечити ефективне функціонування як спеціального, так і інклюзивного освітнього середовища на основі формування професійної здатності виконувати функції наставника, асистента, модератора й визначати індивідуальну освітню траєкторію дитини з особливими освітніми потребами. Це сприятиме як їхній ефективній виробничій діяльності щодо створення та реалізації прогресивних освітніх технологій у галузі спеціальної освіти, так і забезпечить подальший розвиток методу М. Монтессорі на основі сучасних уявлень практики роботи з дітьми з широким спектром порушень онтогенезу. Із цього приводу відомий науковець В. Бондарь акцентує: «Слід зазначити, що вчитель, вихователь, психолог, який використовує технологію М. Монтессорі в корекційно-виховній та педагогічній роботі, повинен: бути ознайомленим з філософськими аспектами освіти у творчості М. Монтессорі, досконало знати теорію і володіти практичними вміннями використання Монтессорі-матеріалів; розуміти особливості розвитку психіки дітей з інтелектуальними порушеннями; вміти створювати розвивальне середовище й забезпечувати порядок у ньому; впроваджувати індивідуальний та диференційований підходи в навчанні» (Бондар, Ільченко, 2009: 6).

Ознайомити студентів спеціальності «Спеціальна освіта» з основними складниками Монтессорі-педагогіки передбачає навчальна дисципліна «Монтессорі-педагогіка в спеціальній освіті», яка належить до циклу вибіркового навчальних дисци-

плін підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 Спеціальна освіта. Курс є професійно-орієнтованим у системі педагогічної підготовки.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Монтессорі-педагогіка в спеціальній освіті» полягає в опануванні студентами педагогічної системи М. Монтессорі, опрацюванні особливостей роботи італійського педагога з дітьми різних категорій, зокрема з тими, які мали порушення інтелектуального розвитку; визначенні перспективних напрямів творчого використання технології М. Монтессорі в сучасних спеціальних та інклюзивних закладах освіти.

Силабус дисципліни передбачає такі *завдання* вивчення курсу: розгляд основних етапів формування світогляду та психолого-педагогічних поглядів М. Монтессорі; аналіз її життєвого й творчого шляху; опрацювання основних філософських ідей М. Монтессорі про природу й розвиток дітей, розуміння педагогом розвитку психіки та формування особистості дитини, психолого-педагогічних умов корекції та компенсації порушень психофізичного розвитку, що є важливим для процесу модернізації змісту спеціального навчання дітей з інтелектуальними порушеннями та вдосконалення методів корекційної роботи; опанування внеску італійського психолога, педагога в розв'язання проблем навчально-виховної роботи з дітьми, які мають порушення інтелекту через призму актуальних питань сучасного розвитку національної спеціальної школи й корекційної педагогіки; визначення можливості практичного використання наукової спадщини М. Монтессорі в освітньому процесі сучасних спеціальних закладів освіти, в тому числі й закладів з інклюзивною (інтегрованою) формою навчання; опрацювання матеріалів з корекції порушень психофізичного розвитку, що були опрацьовані й запропоновані видатним педагогом.

Результатами вивчення дисципліни мають стати сформовані в здобувачів вищої освіти *загальні* професійні компетентності, що мають універсальний характер, та *спеціальні* або *фахові* компетентності, які визначають профіль освітньої програми і кваліфікацію випускника, зокрема:

- здатність розуміти філософські аспекти освіти у творчості М. Монтессорі, провідні чинники, що впливали на формування гуманістичного світогляду педагога;
- готовність опанувати педагогічні принципи системи М. Монтессорі;
- готовність досконало знати теорію і володіти практичними вміннями використання Монтессорі-матеріалів;

– здатність розуміти особливості розвитку психіки дітей з інтелектуальними порушеннями;

– здатність створювати розвивальне середовище й забезпечувати порядок у ньому;

– здатність упроваджувати індивідуальний та диференційований підходи в роботі з дітьми з психофізичними, зокрема інтелектуальними, порушеннями;

– готовність виявляти і застосовувати перспективні напрями творчого використання системи М. Монтесорі в сучасних спеціальних та інклюзивних закладах освіти;

– здатність визначати й застосовувати оптимальні умови для формування активної, самостійної, творчої особистості дитини з особливими потребами, здатної до самоосвіти та саморозвитку.

Майбутньому педагогу-дефектологу набути знання з курсу дозволять творчо й ефективно використовувати технологію М. Монтесорі в корекційній та педагогічній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами; поєднувати сучасну освітню практику з глибоким осмисленням теорій і технологій видатних педагогів минулого.

Навчальна програма курсу розрахована на 90 годин (упродовж 7-го семестру для денної форми навчання). Із них: лекцій – 20 годин, практичних занять – 16 годин, самостійної роботи – 48 годин, консультацій – 6 годин.

Видом контролю є *залик*. На вивчення дисципліни за вимогами кредитно-модульної системи відводиться 3 кредити ECTS.

Навчальна дисципліна включає два модулі.

У межах першого модуля визначено *два змістові модулі*.

У *першому змістовому модулі «Становлення Марії Монтесорі як гуманіста освіти. Філософські основи її педагогіки»* розглядається життєвий шлях та діяльність Марії Монтесорі; становлення та розвиток її психолого-педагогічних поглядів на виховання дітей, зокрема таких, що мають порушення розумового розвитку.

Другий змістовий модуль має назву *«Основний зміст педагогічної технології М. Монтесорі. Монтесорі-педагогіка в сучасній системі освітньо-корекційної роботи»* і висвітлює особливості педагогічної системи М. Монтесорі, теоретичну й методичну сутність і значимість її педагогіки, питання використання її ідей у сучасній практиці спеціальної освіти. Другий модуль передбачає здійснення контролю з кожного змістового модуля з метою з'ясування рівня засвоєння студентами змісту конкретного модуля.

Упродовж вивчення дисципліни студенти виконують різні види самостійної роботи. Само-

стійна робота як самостійна пізнавальна діяльність студентів стимулює проблемний, дискусійний характер навчання, підвищує їхню творчу активність у процесі оволодіння професійними й загальноосвітніми знаннями. Головна мета самостійної пізнавальної діяльності студентів – навчитися індивідуально здобувати, оновлювати, поповнювати знання, плідно використовувати їх під час навчання та в подальшій професійній діяльності. Самостійна робота студентів базується на принципах розвиваючого навчання, відбувається без безпосередньої участі викладача, але під його керівництвом. У процесі самостійної роботи реалізується основна функція навчального процесу – одержання студентом максимального обсягу знань, їх закріплення і перетворення у стійкі вміння і навички. Завдяки самостійній роботі студенти набувають також здатність більш чітко й усвідомлено проявляти мотивацію й цілеспрямованість у набутті знань; виховувати в собі самоорганізованість, самоконтроль, сумлінність та інші особистісні якості.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Монтесорі-педагогіка у спеціальній освіті» студентам пропонуються найбільш ефективні форми самостійної роботи: робота з навчальною, науковою, науково-популярною та довідковою літературою; підготовка творчих відповідей на запитання; опрацювання проблемних питань; підготовка доповідей, конспектів, тематичних розвідок, анотацій, рефератів; написання есе; робота з бібліографією; складання тематичних таблиць, схем тощо.

Для самостійного опрацювання пропонуються, зокрема, такі завдання:

1. Законспекуйте праці М. Монтесорі: «Педагогічна антропологія» «Таємниця дитинства», «Абсорбуючий розум», «Космічне виховання».

2. Обґрунтуйте необхідність і можливість вивчення та творчого впровадження системи М. Монтесорі в сучасну освітню практику дітей з особливими освітніми потребами.

3. Охарактеризуйте основні положення книг М. Монтесорі «Креативна дитина» та «Діти – інші».

4. Складіть таблицю вікової періодизації розвитку дитини в системі М. Монтесорі.

5. За М. Монтесорі існують три ступені формування волі. Дайте їм письмову характеристику:

1). Повторення дії – ... 2). Самодисципліна – ... 3). Слухняність – ...

6. Тезисно викладіть зміст книги М. Монтесорі «Будинок дитини. Метод наукової педагогіки».

7. Складіть таблицю дидактичних матеріалів і вправ, спрямованих на розвиток зорових, слухових, тактильних, кінестетичних, нюхових, смакових сприймань у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, розроблених і впроваджених М. Монтессорі.

8. Наведіть приклади «вправ практичного життя». Яке значення ці вправи відіграють у розвитку дитини?

9. Складіть таблицю щодо функцій Монтессорі-педагога в навчально-виховному процесі (за М. Головка): посередницька, керівна, навчальна, організаційна, діагностична. Дайте їх визначення.

10. Охарактеризуйте «космічне виховання» за М. Монтессорі у формі твору-есе.

Творчі завдання самостійної роботи, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на практичних заняттях.

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Монтессорі-педагогіка в спеціальній освіті» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Висновки. На завершення необхідно констатувати: М. Монтессорі зробила вагомий внесок у розвиток різних форм допомоги дітям із порушеннями психофізичного розвитку. Її педагогічний досвід, теоретичні надбання мають слугувати освіті сучасних дітей, адже її педагогічний метод і сьогодні має непересічну актуальність і значимість, зокрема у роботі з дітьми з порушеннями

психофізичного розвитку. Однак треба визнати, що система М. Монтессорі впроваджується лише в окремих спеціальних та інклюзивних закладах освіти. Педагоги-дефектологи, отримавши відповідні знання про життя й діяльність М. Монтессорі, засвоївши концептуальні засади її педагогічної системи, навчившись її методу, забезпечать більш широке впровадження досвіду італійського педагога як одного з найкращих надбань у світовій педагогічній теорії і практиці в практику спеціальної освіти нашої країни. Крім того, опанування студентами освітнього компоненту «Монтессорі-педагогіка в спеціальній освіті» сприятиме формуванню у майбутніх педагогів-дефектологів власного педагогічного світогляду, практичних навичок у творчому застосуванні методичного матеріалу М. Монтессорі; забезпечить реалізацію їхніх власних ідей, які з урахуванням сучасних вимог стануть новітніми освітніми технологіями на засадах класичної Монтессорі-педагогіки.

Система видатного італійського педагога містить багато питань, які ще не стали предметами спеціальних досліджень. Науковці, педагоги-практики мають долучитись до більш змістовного вивчення таких аспектів її педагогічної спадщини, як самостійне навчання дітей, актуалізація внутрішнього світу дитини, система «направляючих вправ», гармонійний розвиток функцій і фізичних можливостей дітей, формування в них життєво важливих рухових навичок і вмінь тощо, а також до більш широкого впровадження Монтессорі-педагогіки в практику освіти дітей з особливими потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар В. І. Ільченко А. М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі : навчальний посібник. Полтава : РВВ ПДАА, 2009. 252 с.
2. Воспитание и обучение детей 3–7 лет в Монтеessori-классе : парциальная программа / автор-составитель М. И. Бойкова. Москва : НОУ «Союз», 2006. 30 с.
3. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтеessori : теорія і технологія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
4. Машкіна Л. А. Концептуальні засади гуманістичної педагогіки М. Монтеessori. *Педагогічний дискурс* : збірник наукових праць. Хмельницький : Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України ; Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2007. Вип. 1. С. 92–97.
5. Метод научной педагогики М. Монтеessori / сост. З. Н. Борисова, Р. А. Семерникова. Київ : Деловая Украина, 1993. 131 с.
6. Сухомлинська О. В. Вільне виховання : Енциклопедія освіти ; Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 112–113.
7. Чепіль М., Дудик Н. Педагогіка Марії Монтеessori : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. С. 10–42.

REFERENCES

1. Bondar V. I., Ilchenko A. M. *Psikhologo-pedahohichni osnovy rozvytku ditei v systemi M. Montessori: Navchalnyi posibnyk* [Psychological and pedagogical fundamentals of child's development in the system of M. Montessori: a textbook]. Poltava : RVV PDAA, 2009. 252 s. [in Ukrainian]
2. *Vospytanye u obuchenye detei 3–7 let v Montessori-klassse. Tekst: partysalnaia prohramma* [Upbringing and learning of 3-7 year-old children in the Montessori classroom. Text: partial program] / avtor-sostavytel M. Y. Boikova. M. : NOU «Soiuz», 2006. 30 s. [in Russian]

3. Dychkivska I. M., Ponimanska T. I. M. Montessori : teoriia i tekhnolohiia [M. Montessori: theory and technology] K. : Vydavnychi Dim «Slovo», 2006. 304 s. [in Ukrainian]
4. Mashkina L. A. Kontseptualni zasady humanistychnoi pedahohiky M. Montessori [The basic conception principles of M. Montessori's humanistic pedagogy] Zbirnyk naukovykh prats : *Pedahohichniy dyskurs* [Collection of scientific works: *Pedagogical discourse*], випуск 1, Khmelnytskyi : Instytut pedahohiky Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy; Khmelnytska humanitarno-pedahohichna akademiia, 2007. S. 92–97 [in Ukrainian]
5. Metod nauchnoi pedahohyky M. Montessory [Montessori's scientific pedagogy method] / Sost. Z. N. Borysova, R. A. Semernykova. K. : Delovaia Ukrayna, 1993. 131 s. [in Russian]
6. Sukhomlynska O. V. Vilne vykhovannia : Entsyklopediia osvity [Freedom of choice in education: Encyclopedia of Education]; Akad. ped. Nauk Ukrainy ; hol. red. V. H. Kremin. K. : Yurinkom Inter, 2008. S. 112–113. [in Ukrainian]
7. Chepil M., Dudyk N. Pedahohika Marii Montessori : navchalnyi posibnyk [Maria Montessori's Pedagogy: a textbook]. K. : Vydavnychi Dim «Slovo», 2017. S. 10–42. [in Ukrainian]